

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА СТРУКТУРИЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

ECONOMIC CONTENT AND STRUCTURING MECHANISMS TO ENSURE FINANCIAL STABILITY OF BANKS

**Світлана
Вольська**
к. е. н., доцент
кафедри
менеджменту
банківської
діяльності
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

Svitlana Volska
PhD, Associate
Professor,
SHEI «Kyiv
National Economic
University named
after Vadym
Hetman»

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

В статті визначено поняття механізму забезпечення фінансової стійкості банку та розглянуто основні принципи його побудови. Встановлені суб'єкти, об'єкти, мету та завдання механізму забезпечення фінансової стійкості банку. Обґрунтовано доцільність розмежування механізмів забезпечення фінансової стійкості банку на макро- та мікрорівнях та встановлено їх складові.

The article reveals the essence of the concept of «mechanism to ensure financial stability of the bank» recommendations and suggestions for improving these mechanisms at the macro and micro levels.

The concept of a mechanism to ensure the financial stability of the bank as a combination of elements, techniques, leverage, banking and applied management subjects and to achieve strategic objectives at the macro and micro levels. The expediency of differentiation mechanisms to ensure the financial stability of the bank at the macro and micro levels.

Macro and micro level mechanisms provide a wide range of options to ensure the financial stability of the banking sector. An important role is given to their integrated use. This is due to the fact that the successful application of mechanisms to ensure the financial stability of the bank can not only withstand the loss of its financial strength, but also greatly affect the rate of economic development.

Ключові слова: механізм забезпечення фінансової стійкості банку, функції управління, суб'єкти та об'єкти управління фінансової стійкості, макро- та мікроекономічні механізми забезпечення фінансової стійкості банку.

Key words: mechanism to ensure financial stability of the bank, management functions, subjects and objects of management of financial stability, macro and microeconomic mechanisms to ensure the financial stability of the bank.

Постановка проблеми. Вирішення питань удосконалення механізмів забезпечення фінансової стійкості банків слід вважати необхідною умовою зміцнення фінансово-кредитного сектору, підвищення довіри до нього з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також посилення його ролі

у стимулюванні прискорення та збалансованого розвитку всіх галузей і секторів економіки держави. Сьогодні необхідно реалізувати програми та антикризові заходи системного характеру, коли проблемами такої важливої ланки фінансової системи країни, як банківська, опікується не лише регулятор, а всі гілки влади.

Відмітимо, що банківська система виступає як керована система. Вона функціонує на базі загального й спеціального банківського законодавства, її діяльність регулюється державою, встановленими її правовими нормами, а також економічними нормативами, установленими Національним банком України, який здійснює контроль за діяльністю кредитних інститутів. У зв'язку з цим, питання удосконалення механізмів забезпечення фінансової стійкості банків та розробки антикризових заходів для стабілізації її діяльності є досить актуальними.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження питань щодо механізмів забезпечення фінансової стійкості банків знайшли відображення в працях таких фахівців, як М. М. Артус, І. Т. Балабанов, І. О. Бланк, О. М. Ковалюк, О. А. Криклій, Н. Г. Маслак.

Постановка завдання. Ефективне управління фінансовою стійкістю банку має на меті не лише забезпечення виконання банком своїх зобов'язань, але й задоволення існуючого попиту на кредити, раціонального використання банківських ресурсів та мінімізації ризиків. Ця мета реалізується за допомогою механізмів забезпечення фінансової стійкості банків, з ефективно організованих і побудованих на принципах ефективної взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управління фінансовою стійкістю банку. Відтак дослідження механізмів забезпечення фінансової стійкості банків є важливою складовою.

Дослідження механізмів забезпечення фінансової стійкості банку розпочнемо із з'ясування, насамперед, сутності частини даного поняття «механізм» та специфіки його трактування. У цьому зв'язку слід зауважити,

що стосовно фінансової сфери поняття механізму вживається найчастіше в словосполученні «фінансовий механізм».

Поняття фінансового механізму, його функції та елементи досліджуються такими фахівцями, як М. М. Артус [1], І. Т. Балабанов [2], І. О. Бланк [3], О. М. Ковалюк [4], О. А. Криклій [5], Н. Г. Маслак [5] та інші.

Власне термін «механізм» (від гр. *mechanē* — машина) означає систему, устрій, що визначає порядок того чи іншого виду діяльності. Виникнення потреби в обґрунтуванні соціальних і виробничих процесів у їх взаємодії, що виникають в сфері економічних досліджень, зумовили необхідність запозичення терміну з технічних наук, де механізм розглядають як сукупність рухомих з'єднаних ланок, які здійснюють задані рухи, при цьому кожному положенню одного з них відповідає стан інших ланок механізму. Вважається, що термін «механізм» лише підкреслює цілісність апарату, його направленість на результативну діяльність [6].

Серед розмаїття визначень і підходів учених та практиків до поняття «фінансовий механізм» найбільшої уваги в розумінні його суті заслуговують два основних підходи. Згідно першого підходу під фінансовим механізмом розуміють функціонування безпосередньо фінансів, на підставі чого він трактується як організаційне відображення фінансових відносин. У другому підході сутність поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток суб'єкта господарювання. Незважаючи на існування різних поглядів на сутність поняття «фінансового механізму», в науковій літературі до цього часу його чіткого визначення не склалося [7, с.17].

Так, О. М. Ковалюк відмічає, що на макрорівні фінансовий механізм є складовою частиною єдиної фінансової системи, способом взаємодії об'єкта й суб'єкта фінансової системи (рис. 1.).

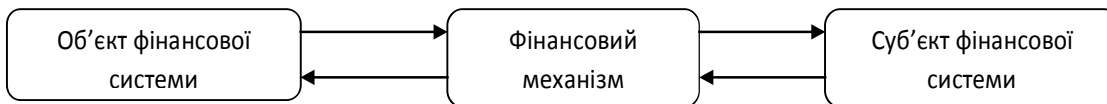

Рис. 1. Місце фінансового механізму у фінансовій системі [4, 51].

І.Т. Балабанов під фінансовим механізмом розуміє систему дії фінансових важелів, що виражається в організації, плануванні та стимулюванні використання фінансових ресурсів. До структури фінансового механізму він відносить п'ять взаємозалежних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [2, с.50].

На думку Г. Г. Кірейцева, «фінансовий механізм — це сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства». До складових фінансового механізму він відносить фінансове забезпечення, фінансове регулювання та систему фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив [6, с.19].

І.О. Бланк розглядає фінансовий механізм як сукупність основних елементів впливу на процес розробки та реалізації управлінських рішень у сфері фінансової діяльності. У структуру фінансового механізму він включає такі елементи: система регулювання фінансової діяльності, система зовнішньої підтримки фінансової діяльності, система фінансових важелів, методів та інструментів [3, с.20].

У дослідженні М.М.Артуса фінансовий механізм розглядається як трьохрівнева структура. На першому (визначальному) рівні діють фінансові методи. Функціонування фінансової системи на другому рівні забезпечують фінансові інструменти, на третьому рівні діють фінансові важелі [1, с.19].

У дослідженнях провідних західних вчених фінансовий механізм не виділяють як відокремлений об'єкт вивчення, але всебічно й ґрунтовно досліджують фінансові методи впливу на підприємство, державу і суспільство.

Мета механізмів забезпечення фінансової стійкості банків полягає у

збільшенні ефективності роботи банківського сектору, підтриманні ринкової довіри, сприянні конкуренції, захисті інтересів споживачів банківських послуг та зміцненні системної стійкості.

Основні принципи побудови та функціонування механізмів забезпечення фінансової стійкості банків повинні полягати у такому [8, с.68]:

- спрямованості дій суб'єкта управління на досягнення конкретних цілей;

- єдності цілей, результатів і засобів їх досягнення;

- гнучкості організаційної структури управління для вирішення функціональних і управлінських завдань;

- орієнтації на попит і потреби ринку, забезпеченні спроможності задовольняти фінансові потреби клієнтів;

- стимулюванні та сприянні високому рівню ефективності й прибутковості банківських операцій.

Беручи до уваги вищенаведені принципи, можна вважати, що механізми забезпечення фінансової стійкості банків повинні виконувати стимулюючу, саморегулюючу, адаптивну та соціальну функції.

Стимулююча функція полягає в забезпеченні безперервності банківської діяльності та спонуканні до відповідальності за прийняті рішення й дії учасників фінансово-кредитних відносин з метою досягнення поставлених цілей. Саморегулююча функція проявляється у забезпеченні взаємовідносин між працею та капіталом, у формуванні організаційної структури. Адаптивна функція забезпечує врахування змін зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування. Соціальна — сприяє діалогу між усіма учасниками відносин.

Для визначення та структурування механізмів забезпечення фінансової стійкості доцільно розглянути особливості внутрішнього функціонування ділових банків, умов розвитку конку-

ренції на кредитному ринку, визначення об'єктів та суб'єктів процесу.

Зокрема, в банківській діяльності об'єктами механізму є: умови конкуренції на кредитному ринку, його кон'юнктура, прогнозування попиту; комплекс заходів з розробки банківських продуктів і послуг, встановлення їх цін, планування каналів збуту, просування; стан науково-технічного розвитку; банківські ризики; заходи з формування ресурсної бази; якість активів; показники прибутковості функціонування банків, які дозволяють робити висновки про ефективність їх роботи; показники ліквідності та платоспроможності банків; корпоративна культура банків.

Основними суб'єктами механізму є: 1) управлінський персонал банку (керівництво, апарат управління, персонал банку), який через різноманітні форми управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта [9, с.522]; відповідальна особа або група осіб, які мають право приймати рішення та несуть відповідальність за ефективність процесу управління [5, с.55]; 2) Національний банк України та інші державні органи.

Суб'єкти управління фінансовою стійкістю доцільно розподілити на дві великі групи: внутрішні щодо банку та зовнішні. Внутрішніми є організаційні структури управління фінансовою стійкістю. Залежно від розмірів банку та організації банківського менеджменту суб'єктом управління фінансовою стійкістю може бути окремий підрозділ, відповідальний управлінський персонал.

Зовнішнім суб'єктом управління фінансовою стійкістю є Національний банк України, діяльність якого реалізується шляхом банківського нагляду та регулювання, та інші державні органи, зокрема, Міністерство фінансів, діяльність якого реалізується шляхом забезпечення єдиної фінансової політики та Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, яка регулює ринок цінних паперів.

Слід зауважити, що діяльність органів управління фінансовою стійкістю банку обумовлена необхідністю виконання покладених на них

функцій, спрямованих на досягнення поставлених завдань.

Дослідники по-різному трактують питання функцій управління. Так, О.С.Любунь, В.І.Грушко виділяють такі функції: фінансове планування, фінансовий аналіз, регулювання, фінансовий контроль [7, с.17].

І. О. Бланк розглядає дві групи функцій: 1) функції фінансового менеджменту як управляючої системи; 2) функції фінансового менеджменту як спеціальної галузі управління. До першої групи входять такі функції: розробка фінансової стратегії, формування організаційних структур і інформаційних систем, здійснення аналізу, планування, стимулювання та контролю. До складу функцій фінансового менеджменту як спеціальної галузі управління автор включає такі: управління активами, капіталом, інвестиціями, грошовими потоками, фінансовими ризиками й антикризове фінансове управління [3, с.18].

У працях І. Т. Балабанова описано такі функції суб'єкта управління: планування, прогнозування, організація, регулювання, координація, стимулювання, контроль [2, с.43].

Розглянувши різні погляди на склад функцій управління, можна виділити такі функції управління фінансовою стійкістю банку: планування фінансової стійкості, прогнозування показників фінансової стійкості (враховуючи вплив зовнішніх і внутрішніх чинників), організація та регулювання процесу управління фінансовою стійкістю, її контроль, управління ризиками, антикризове управління.

Варто зазначити, що в основі ефективного функціонування будь-якого механізму лежить узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнює функціонування всіх складових його частин. Тому необхідно чітко сформулювати основну мету, на досягнення якої спрямовано механізми забезпечення фінансової стійкості банку. Головною метою управління фінансовою стійкістю банку є забезпечення достатнього рівня прибутковості за допустимого рівня ризику з одночасним

розширенням масштабів банківської діяльності.

Для досягнення поставленої мети у процесі управління фінансовою стійкістю банку слід розв'язувати такі завдання:

- щоденно вивчати дотримання банком і його відділеннями нормативів, що встановлені Національним банком України;
- оцінювати стан і дотримання графіку та сум відрахувань до обов'язкових резервів;
- вивчення динаміки трансформації ресурсів, оборотності активів і зміни ділової активності банку;
- аналіз структури активів і пасивів балансу з урахуванням чинника часу та обсягів за кожною статтею;
- визначення закономірностей і тенденцій та виявлення на їх основі шляхів підвищення фінансової стійкості.

Враховуючі визначені суб'єкти, об'єкти, мету та завдання механізм забезпечення фінансової стійкості банку можна визначити як сукупність елементів, методів, важелів впливу на банківську діяльність, що застосовуються суб'єктами управління і спрямовані на досягнення стратегічних цілей на макро- та мікрорівнях.

В адміністративній економіці вважалось, що фінансова стійкість банків забезпечується на загальнодержавному рівні, проте, в умовах лібералізації банківського регулювання, сфера відповідальності за стійке функціонування банківської системи поступово переміщується у сферу відповідальності банківських установ. Однак це аж ніяк не означає, що центральні банки знімають із себе відповідальність за забезпечення фінансової стійкості окремих банківських установ. Більше того, за ініціативою європейських центральних банків після низки банківських криз був створений спеціальний Форум з фінансової стійкості, на якому голови центральних банків європейських країн регулярно розглядають найбільш актуальні проблеми в цій галузі та шляхи їх вирішення.

Це дозволяє стверджувати, що механізми забезпечення фінансової стійкості банків необхідно розглядати

як на мікрорівні — для конкретної банківської установи, її підрозділів чи окремих операцій (наприклад, діяльність окремого банку, його кредитний механізм), так і на макрорівні — механізм забезпечення фінансової стійкості банківської системи (рис.2.). Механізм макрорівня забезпечує умови функціонування всіх процесів, які відбуваються у банківській системі, на мікрорівні механізм окремого банку повинен сприяти чіткій взаємодії усіх складових механізму.

Особливої уваги заслуговує спрямованість зв'язків між механізмами забезпечення фінансової стійкості банку. Механізм макрорівня взаємоумовлений і прямо чи опосередковано впливає на діяльність окремої банківської установи, характеризуючи середовище його функціонування. Існуючи об'єктивно, цей механізм взаємодіє із внутрішнім механізмом окремого банку та може посилювати, або послаблювати фінансову стійкість банку. Залежно від обставин та сили впливу механізми забезпечення фінансової стійкості банку на макро- і мікрорівні можуть служити стабілізуючими чинниками або навпаки мати дестабілізуючий характер.

До складових механізму забезпечення фінансової стійкості банківської системи слід віднести: економічну, правову, регулятивну та наглядову складові.

Особливості формування фінансової стратегії банку обумовлені загальними закономірностями розвитку відносин банківського та реального секторів економіки. Варто враховувати той факт, що банківський сектор є частиною системи вищого порядку — фінансово-кредитної системи, яка має суттєвий регулюючий вплив на її розвиток (формування умов функціонування банків, аудиторська та наглядова діяльність, кредитно-інвестиційне законодавство тощо). Тому, економічна складова макроекономічного механізму забезпечення фінансової стійкості банку є дуже важлива, а її сутність полягає у впливі на економічні інтереси суб'єктів господарювання за допомогою цін, оплати праці, прибутку, кредиту, податків

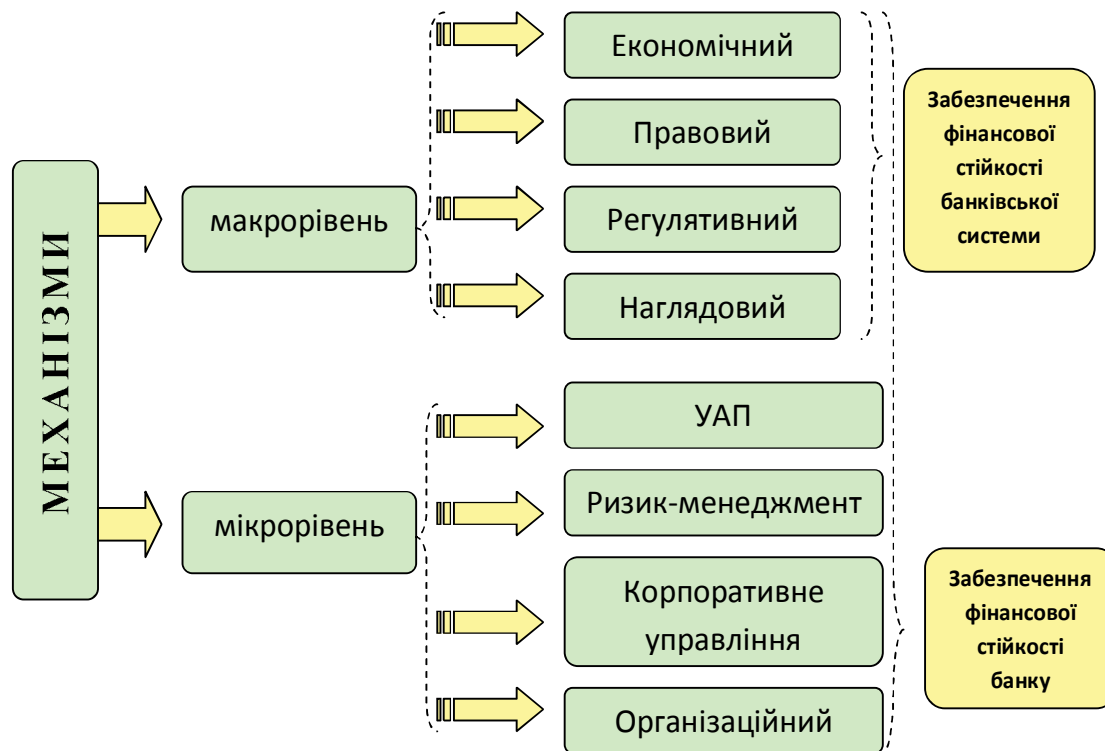

Рис.2. Механізми забезпечення фінансової стійкості банку на макро- та мікрорівні.

та інших економічних важелів, що дозволяють створювати ефективний механізм роботи. Порушення роботи економічної складової макроекономічного механізму призводить до скорочення пропозиції інвестиційних ресурсів. Правова складова макроекономічного механізму забезпечення фінансової стійкості банку включає нормативно-законодавчу базу, її досконалість і стабільність. Наглядова складова механізму є формою діяльності державних органів щодо забезпечення законності і складається з моніторингу, застосування та забезпечення діяльності установ, які знаходяться під наглядом, відповідно до існуючих пруденційних критеріїв. Складову регулювання слід розглядати як систему специфічних правил поведінки нормативного характеру, сформульованих державними органами, які регулюють діяльність банків та визначають загальні принципи банківської діяльності.

Механізм забезпечення фінансової стійкості на мікрорівні складається з таких елементів: управління активами і пасивами, ризик-менеджмент, корпоративне управління та організаційні елементи (рис. 2.).

Сутність складової управління активами і пасивами (УАП) банку полягає у координуванні управлінських рішень щодо проведення активних і пасивних банківських операцій так, що це приводить структуру динамічного банківського балансу у відповідність до обраної банком стратегії і тактики. У процесі УАП активи, зобов'язання та капітал розглядаються у нерозривній єдності та спрямовуються на досягнення стратегічної мети банківської діяльності.

Ризик-менеджмент включає ідентифікацію (виявлення) ризику, його оцінку, вибір інструментів управління ризиками, їх контроль та оцінку результатів управління. Процес управління ризиками відбувається щоденно і більш доречно говорити про певну систему, яка ідентифікує, оцінює та управляє ризиками. Пояснюється це тим, що банк в силу специфіки своєї діяльності зустрічає нові ризики щоденно під час укладання депозитних, кредитних угод тощо. Тому і процес управління цими ризиками інтегрований у щоденні процеси управління банківською діяльністю, хоча і не втрачає власної важливості.

Не менш важливою складовою механізму забезпечення фінансової стійкості окремого банку є корпоративне управління. Банки, які дотримуються високих стандартів корпоративного управління, як правило, отримують більш широкий доступ до капіталу в порівнянні з корпораціями, керованими неналежним чином, і перевершують останніх у довгостроковій перспективі. Ринки цінних паперів, на яких діють жорсткі вимоги до системи корпоративного управління, сприяють зниженню інвестиційних ризиків. Як правило, такі ринки приваблюють більше інвесторів, готових надати капітал за розумною ціною, і виявляються набагато ефективніше, зводячи разом власників капіталів і підприємців, які відчувають потребу в зовнішніх фінансових ресурсах. Крім того, ефективно керовані банки вносять більш значний внесок в національну економіку і розвиток суспільства в цілому. Вони більш стійкі з фінансової точки зору, забезпечують створення більшої вартості для акціонерів, працівників, місцевих громад і країни.

Організаційна складова спрямована на якісну побудову і роботу функціональних підрозділів і служб банку, кожен з яких має певні права та обов'язки. Кількість структурних підрозділів, як правило, залежить від величини та характеру діяльності банку, вони реалізують як оперативні, так і допоміжні функції, раціональну організацію робочого процесу, ефективну організацію діяльності всіх підрозділів банку та їх взаємодії у наданні послуг.

Висновки. Таким чином, механізми макро- і мікрорівня створюють широкий діапазон можливостей забезпечення фінансової стійкості банківського сектору. Важлива роль при цьому відводиться комплексному їх використанню. Це пов'язано з тим, що успішне застосування механізмів забезпечення фінансової стійкості банку дозволяє не тільки протистояти втраті його фінансової стійкості, але і значною мірою впливати на темпи економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки // Фінанси України. – 2005. – № 5 – С. 54–59.
2. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: учеб. пособие – М.: Финансы и статистика, 1998. – 447с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учеб. Курс – 2-е изд. перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника-центр, 2006. – 653 с.
4. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму // Фінанси України . – 2003. – № 4. – С. 51–60
5. Криклій О. А. Визначення сутності та структури фінансового механізму управління філіями банку // Вісник УАБС. – 2007. – № 1. – С. 53–58
6. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. - 2-е вид., перероб. та доповн. – К.: ЦУЛ, 2002. – 495 с.
7. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посібник. – К.: Слово, 2004. – 295 с.
8. Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 10. – С. 48–51.
9. Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / [под ред. Е. С. Стояновой]. – изд. 5-е, перераб. и доп. – М.: Перспектива, 2000. – 655 с.

REFERENCES

1. Artus M.M. Financial mechanism in a market economy // Finance of Ukraine. - 2005. - № 5 - P. 54-59.
2. Balabanov I. T. Fundamentals of Finance menedmenta: ucheb.posobyе - M .: Finance and Statistics, 1998. – 447p.
3. Blanc I.A. Financial management: - K.: Elga, Nika Center, 2006. - 653 p.
4. Kovalyuk O.M. Methodological foundations of the financial mechanism // Finance of Ukraine. - 2003. - № 4. - P. 51-60

5. Crickley O.A. Determination of the nature and structure of financial management mehinzmu bank branches // Bulletin UAB. - 2007. - № 1. - P. 53-58

6. Kireytsev G.G. Financial management. - 2nd ed., Processing. and complement. - K.: TSUL, 2002. - 495 p.

7. Lyubun A.S. Bank Financial Management: Training. manual. - K.: Word 2004. - 295 p.

8. Molchanov A.V. Theoretical approaches to liquidity management of

modern banks // Formation of Market Relations in Ukraine. - 2006. - № 10. - P. 48-51.

9. Financial Management: Theory and Practice: A Textbook / [ed. Stoyanova E.S]. - Ed. 5th, revised. and add. - M.: Perspective, 2000. - 655 p.